

13. Minakova, Ye., Nalyvaiko, I. (2022) Public participation in the mechanism of prevention and anti-corruption in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 7 (51), pp. 167–173.

14. Nalyvaiko, L., Chepik-Trehubenko, O. (2022) Application of the principle of the rule of law international and national courts. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 4. (48), pp. 413–419.

ABSTRACT

Oleksandr Perederii. Authority of local government bodies in the field of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons under martial law. The article describes the powers of local self-government bodies in the field of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons under martial law.

In the conditions of martial law, a systematic scientific understanding of the effectiveness of the exercise of powers by local self-government bodies in ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is necessary. Local self-government bodies are closest to the individual problems and needs of persons who have moved to the host community, possess the appropriate resources and means of solving their problems. In conditions of high burden on local self-government bodies, a number of powers regarding the protection of internally displaced persons need improvement and rethinking.

It was determined that the legal regime of martial law conditions the expansion of the opportunities of local self-government bodies to influence the situation of persons affected by the war. Regulatory and legal consolidation of the powers of local self-government bodies is appropriate, but local self-government bodies do not actively use their opportunities. It is appropriate to involve public organizations representing the interests of IDPs in the preparation and implementation of local policies and programs.

The effectiveness of local self-government bodies' implementation of policies in the field of ensuring the rights and interests of IDPs depends on the quality regulatory and legal consolidation of the powers of public authorities; the level of their institutional capacity and professionalism; available resources and means; proper communication directly with IDPs.

Territorial community, institutions of civil society have the right to assess the quality and efficiency of the activities of local self-government bodies, to correct it in accordance with the procedure established by law or the statute of the territorial community. The formation of the municipal policy for the provision of IDPs should be based on the study of their intentions regarding integration in the host community. Strengthening the institutional capacity of local self-government bodies is a guarantee of their quality provision of the rights and interests of IDPs.

Keywords: *rights and freedoms, internally displaced persons, state authorities, local self-government bodies, integration, martial law.*

УДК 342.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-3-63-67

Євген ЄДАМЕНКО[©]

викладач

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Висвітлено проблематику запобігання та протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану. Здійснено аналіз наявних наукових досліджень та норм законодавства, що регулюють механізм запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на сьогодні. Встановлено, що, незважаючи на достатній стан забезпеченості правового регулювання, статистика випадків вчинення домашнього насильства щороку зростає, зокрема і через війну в Україні. Визначено, що для ефективного запобігання та протидії домашньому насильству, потерпіла особа повинна здійснити своє право на захист, тобто звернутися до відповідних органів за юридичною допомогою.

Охарактеризовано бар'єри, які виникли внаслідок війни та є на шляху у потерпілих від домашнього насильства. Установлено, що протидія домашньому насильству вимагає комплексного підходу від уповноважених посадових осіб центральних органів виконавчої влади, а також необхідно залучати громадські організації та неприбуткові організації, здійснювати посилену превентивну роботу та освіту населення щодо наслідків насильства.

Ключові слова: *протидія домашньому насильству, захист прав, воєнний стан, проблематика насильства, заходи протидії, гендерно обумовлене насильство.*

© Є. Єдаменко, 2023

k_zpd@dduvs.in.ua

Постановка проблеми. Проблематика насильства в сім'ї це одна з найпоширеніших форм порушення прав людини у суспільстві і до сьогодні. Немає жодної країни, яка б не стикалася з цією проблемою. Та, незважаючи на те, що проблема домашнього насильства і для українського суспільства завжди була актуальною та поширеною, війна та її наслідки, стали фактором, що тільки погіршило та ускладнило ситуацію. Тому для ефективної протидії домашньому насильству необхідним є вивчення та аналіз цього негативного соціального явища, зокрема в умовах воєнного стану.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблематика питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців різних галузей знань, таких як соціологія, психологія, адміністративне та кримінальне право тощо. Проте питання, які стосуються проблематики, що досліджується в межах нашої статті, зокрема запобігання та профілактика вчинення домашнього насильства, переважно регулюються сферою адміністративного законодавства. В цьому напрямі займалися вивченням та дослідженням такі вчені: І. Басиста, М. Репан, В. Горбова, Р. Миронюк, К. Гусева, І. Дроздова, Л. Сукмановська, А. Запорожцев, К. Довгунь, О. Ковальова, О. Коломоєць, А. Лабунь, Н. Лесько, О. Мусієнко, Л. Островська, Т. Стоянова, О. Ткаленко, О. Черевач, О. Степаненко та ін. Проте українське суспільство, а з ним і законодавство постійно зазнає змін, що викликані повномасштабним вторгненням РФ в Україну, що триває вже другий рік, а тому потребує нового моніторингу, обґрунтувань та аналізу проблематики на сьогодні, підтверджує актуальність проблеми.

Метою статті є аналіз проблематики запобігання та протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна агресія РФ на території України вплинула на всі сфери життя як українського народу загалом, так і кожного громадянина окремо. Багато людей водночас зіткнулися з безпорадністю та розгубленістю, втратою контролю та відчуттям постійної небезпеки. Окрім того, війна, як і будь-яка екстремальна ситуація, лише загострила проблеми людей і не зупинила вчинення правопорушень, які були поширеними в державі раніше. Домашнє насильство є одним із таких явищ, що в період військової агресії лише загострюється, водночас може залишатися невидимим або мати неналежний рівень реагування з боку суспільства внаслідок багатьох причин. Проблема домашнього насильства не нова. Вона існує та набула нових рис в умовах повномасштабного російського вторгнення [1].

Фахівці та експерти зазначають, що домашнє насильство є злочином, що згубно впливає не тільки на ментальне здоров'я жертв, а й на фізичний стан їх організму. Статистика випадків домашнього насильства вказує, що ця проблематика є поширеною.

За офіційними даними Національної поліції України, у 2022 році надійшло 244 381 звернення щодо фактів домашнього насильства, у 2021 році – 144 394, у 2020 році 208 748 і 2019 році – 141 814.

Також за інформацією Національної поліції України, у 2022 році зареєстровано 2080 кримінальних проваджень, у 2021 році – 2500 [6].

Крім того, міністр внутрішніх справ України визначив вчинення домашнього насильства як одне з найбільш актуальних правопорушень, що вчиняється під час дії воєнного стану, а тому виділив профілактику вчинення домашнього насильства як пріоритетну діяльність Національної поліції України на 2023 рік.

З вищевикладеного можемо зазначити, що для аналізу та висвітлення проблематики домашнього насильства в Україні в умовах воєнного стану, необхідним є з'ясування сутності домашнього насильства та власне особливостей вчинення та запобігання домашньому насильству під час війни.

Поняття домашнього насильства визначене чинним законодавством, зокрема Законом України від 07.12.2017 «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У ст. 1 Закону зазначено, що домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Щодо заходів та протидії домашньому насильству на державному рівні, то вони закріплені у багатьох положеннях нормативно-правових актів. Зокрема, механізм, програми та заходи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на сьогодні регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України, Указом Президента України від 21 вересня 2020 року № 398 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145 «Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» та Національний план дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544.

Відкритим питанням для України протягом тривалого часу була ратифікація Стамбульської конвенції, що стала першим документом, який юридично зобов'язав посилити правову базу для боротьби з насиллям щодо жінок. Україна, як одна з країн-авторок Стамбульської Конвенції, підписала її 07 листопада 2011 року, і тільки 21 червня 2022 року Стамбульська конвенція була ратифікована Україною, що означає для України зміну її законодавства та наближення вступу до Європейського Союзу [4].

Аналізуючи проблематику домашнього насильства в Україні, хочемо зазначити, що незважаючи на достатній стан нормативно-правового забезпечення, статистика випадків вчинення домашнього насильства вказує на збільшення кількості звернень потерпілих. Тому вважаємо, що всі уповноважені органи повинні і надалі зосереджувати свій фокус діяльності на зменшення проявів домашнього насильства. Крім того, для ефективного попередження домашнього насильства в умовах війни, необхідне оперативне та результативне реагування на випадки домашнього насильства, а також визначення безпосередніх чинників, що впливають чи сприяють вчиненню та виникненню такого явища у суспільстві.

Для ефективного запобігання домашньому насильству, яке вже сталося, насамперед, потерпіла особа повинна здійснити своє право на захист. Це право є дає потерпілій особі певні можливості та повноваження відповідно до норм закону. Проте однією з проблем виявлення та належного реагування на випадки домашнього насильства в Україні є його латентність. Потерпілі не звертаються із заявою до органів поліції, зокрема і через обставини, що виникли внаслідок війни.

Тож науковець Н. Мілорадова у своєму дослідженні зазначає, що однією з проблем у запобіганні домашнього насильства є той факт, що потерпілі від домашнього насильства не звертаються по юридичну допомогу через бар'єри, зумовлені війною. Серед таких перепон розглянуто такі:

- самостійне нівелювання постраждалою цієї проблеми тобто зараз «не на часі»;
- необхідність вирішення інших нагальних проблем: безпека, житло, робота, діти, нове місце проживання, нове оточення тощо;
- перебування постраждалої у тимчасовій окупації або в зоні ведення бойових дій (не має доступу до базових послуг, які надають на підконтрольній Україні території);
- виїзд за межі держави в іншомовне середовище;
- відсутність знань мови та особливостей реагування в країні на випадки домашнього насильства;
- зниження швидкості реагування працівників поліції на випадки домашнього насильства у зв'язку із залученням працівників до охорони громадського порядку, особливо в районах, наближених до зони бойових дій тощо. Тобто в умовах військової агресії безпекова ситуація в Україні залежить в тому числі і від області та віддаленості від зони активних бойових дій. Як свідчать фахівці, чим ближче відповідна область до зони бойових дій, тим менше зафіксовано в судах справ, пов'язаних із домашнім насильством. Зазначені чинники впливають на кількість звернень постраждалих від домашнього насильства до правоохоронних органів [7].

Ще однією проблематикою є те, що традиційно домашнє насильство «зачіпає» більш вразливі групи населення, такі як діти, люди похилого віку, жінки, що займаються вихованням малолітньої дитини та фінансово залежні від кривдника.

Саме тому однією з особливостей права на захист від домашнього насильства є те, що його реалізація може здійснюватися не лише за зверненням самої постраждалої

особи, а також за ініціативою інших суб'єктів. Згідно з частиною 4 статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», терміновий заборонний припис може бути виданий як за заявою постраждалої особи, так і за ініціативою працівника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України після оцінки ризиків [3, с. 119].

Крім того, виклик до органів поліції може здійснити не тільки потерпіла особа, а й будь-хто, хто став свідком правопорушення. Проте це не єдиний захід в системі запобігання домашньому насильству. Є ціла ланка з органів та організацій, що здійснюють діяльність в цьому напрямі.

Висновки. Отже, під час війни захист потерпілих від домашнього насильства в Україні набув ще більшого значення. Боротьба з домашнім насильством вимагає комплексного підходу. Необхідно створити ефективні системи підтримки постраждалих, залучати громадські та неприбуткові організації, посилити профілактичні заходи та проводити просвітницьку роботу з населенням щодо наслідків насильства. Важливо також запровадити жорсткі законодавчі заходи та забезпечити ефективну систему правосуддя для покарання кривдників.

Список використаних джерел

1. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В. Особливості прояву домашнього насильства під час війни. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 194–199.
2. Мінка Т. П. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* 35.1. 2019. С. 98–101.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
4. Як Стамбульська конвенція наближає Україну до ЄС? URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/21/yak-stambulska-konvencziya-nablyzhaie-ukrayinu-do-yes> (дата звернення: 15.06.2023).
5. Leheza Y., Pisotska K., Dubenko O., Dakhno O., Sotskyi A. The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Juridica Portucalense*. 2023. S. 342–363. DOI: 389 [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15).
6. Звіт про результати роботи Національної поліції України у 2020, 2021, 2022 році. *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richni-zviti> (дата звернення: 15.06.2023).
7. Мілорадова Н. Е. Домашнє насильство під час війни: фактори збільшення та особливості звернення постраждалих. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 берез. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 207–208.
8. Pisotska K. Forms and methods of administrative activity of juvenile prevention units of the national police of ukraine. *Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense*. Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. S. 318–351. URL : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-15>.
9. Малиновська Т. М., Володіна О. О. Профілактика вчинення домашнього насильства до осіб похилого віку. *Право та Безпека*. 2020. № 2. С. 81–85.

Надійшла до редакції 17.07.2023

References

1. Miloradova, N. E., Dotsenko, V. V. (2023) Osoblyvosti proiavu domashnoho nasylstva pid chas viiny [Features of the manifestation of domestic violence during the war] *Habitus*. Issue 47, pp. 194–199. [in Ukr.].
2. Minka, T. P. (2019) Rozmezhuвання administratyvnoi ta kryminalnoi vidpovidalnosti za vchynennia domashnoho nasylstva [Separation of administrative and criminal responsibility for committing domestic violence]. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* 35.1, pp. 98–101. [in Ukr.].
3. Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu [On preventing and countering domestic violence] : Zakon Ukrayiny vid 07.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (access date: 15.06.2023). [in Ukr.].
4. Yak Stambulska konvencziia nablyzhaie Ukrainu do YeS [How the Istanbul Convention brings Ukraine closer to the EU]? URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/21/yak-stambulska-konvencziya-nablyzhaie-ukrayinu-do-yes>. (access date: 15.06.2023). [in Ukr.].
5. Leheza, Y., Pisotska, K., Dubenko, O., Dakhno, O., Sotskyi, A. (2023) The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Juridica Portucalense*, pp. 342–363. DOI: 389 [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15).
6. Zvit pro rezultaty roboty Natsionalnoi politsii Ukrainy u 2020, 2021, 2022 rotsi [Report on the results of the work of the National Police of Ukraine in 2020, 2021, 2022]. *Ofitsiyni vebportal Natsionalnoi*

politsii Ukrainy. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/riczni-zviti> (access date: 15.06.2023) [in Ukr.].

7. Miloradova, N. E. (2023) Domashnie nasylstvo pid chas viiny: faktory zbilshennia ta osoblyvosti zvernennia postrazhdalych [Domestic violence during the war: factors of increase and characteristics of victims' appeal]. *Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Vinnytsia, 24 berez. 2023 r. Vinnytsia : KhNUVS, pp. 207–208. [in Ukr.].

8. Pisotska, K. (2023) Forms and methods of administrative activity of juvenile prevention units of the national police of Ukraine. Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense. Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», pp. 318–351. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-15>

9. Malynovska, T. M., Volodina, O. O. (2020) Profilaktyka vchynennia domashnoho nasylstva do osib pokhyloho viku [Prevention of domestic violence against the elderly]. *Pravo ta Bezpeka*. KhNUVS. № 2 (77), pp. 81–85. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yevhen Yedamenko. Problems of preventing and combating domestic violence in Ukraine under martial law. The article covers the issue of preventing and countering domestic violence in Ukraine under martial law. An analysis of available scientific research and legal norms regulating the mechanism of prevention and countermeasures against domestic violence and gender-based violence was carried out today.

It has been established that despite the sufficient state of legal regulation, the statistics of cases of domestic violence are increasing every year, in particular due to the war in Ukraine. It was determined that in order to effectively prevent and counter domestic violence, the victim must exercise his right to protection, that is, contact the relevant authorities for legal assistance.

The following barriers that arose as a result of the war and are in the way of victims of domestic violence are characterized: the victim's independent leveling of this problem, that is, now is "not the time"; the need to solve other urgent problems: security, housing, work, children, a new place of residence, a new environment, etc.; location of the victim in a temporary occupation or in a zone of hostilities (does not have access to basic services provided in the territory controlled by Ukraine); travel abroad to a foreign language environment; lack of knowledge of the language and features of response in the country to cases of domestic violence; decrease in the speed of response of police officers to cases of domestic violence in connection with the involvement of officers in the protection of public order, especially in areas close to the combat zone, etc.

It has been established that combating domestic violence requires a comprehensive approach from authorized officials of central executive bodies, and it is also necessary to involve public organizations and non-profit organizations, to carry out enhanced preventive work and education of the population regarding the consequences of violence.

Keywords: *combating domestic violence, protection of rights, martial law, problems of violence, countermeasures, gender-based violence.*